

Косюк Оксана Михайлівна 

канд. філол. наук, доцент,

доцент кафедри соціальних комунікацій

Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

ТЕЛЕБАЧЕННЯ АЗЕРБАЙДЖАНУ ЯК РЕПРЕЗЕНТАНТ РЕАЛЬНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ КАНАЛУ "AZTV")

Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на управління політичними процесами вже знайшов відображення у численних працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Проблематика оцінки ролі та місця телебачення і створення новин представлена й глибокими дослідженнями західних мислителів, таких як У. Еко та Ж. Дельоза тощо. Ми ж сфокусуємось на історії й сучасності Азербайджану (що саме зараз став предметом аналітичних дискусій через демаркацію кордонів у Нагірному Карабасі) і (за допомогою історичного й контент-аналізу та порівняння) з'ясуємо, як висвітлював впродовж 65 років політичні перипетії найновішої історії та війну за Нагірний Карабах телеканал "AZTV" (штаб-квартира – у Баку). ЗМІ, до речі, позиціонується як головний телеканал країни.

Канал (як і телебачення Азербайджану загалом) розпочав мовлення 14 лютого 1956 року на теренах Радянського Союзу словами "Показує Баку!" ("Göstərir Bakı!"). З тих пір причетність до СРСР перманентно дається взнаки, навіть після розпаду імперії та створення незалежної Азербайджанської республіки 30 серпня 1991 р. З 2004 р. AZTV мовить цілодобово. Розглянемо висвітлення пікових моментів непростой історії Азербайджану хронологічно.

У 1988-1996 рр. (з початком Карабаського конфлікту у результаті проблемного історичного розподілу територій Вірменії та Азербайджану) AZTV ніяк не міг вибудувати інформаційну політику. Перша невелика новинка про "складну ситуацію в Нагірно-Карабаській автономній області" [1] була показана лише через десять днів після безперервних мітингів у Степанакерті (Ханкенді). До початку незалежності канал так і не виробив певної ідеологічної політики (про баланс думок навіть не йшлося), хоч ідеї незалежності буквально витали у повітрі, фіксуючись на сторінках пресового самвидаву. На початку 19 січня 1990 року (аби придушити в зародку національні рухи) СРСР окупував столицю Азербайджану Баку [2]. На каналі збиралися оголосити про введення надзвичайної ситуації, проте в перший же день окупації (об 19:26) бойовики підірвали енергоблок AZTV. Відновити мовлення республіканського телебачення вдалося лише 28 січня. Розпочалося воно з оголошення диктора Рафіка Гусейнова про загибель унаслідок мілітарних подій 138 мирних жителів. Надалі (аж до вересня 1991 р.) ефір жорстко цензурувався й програму телепередач попередньо погоджувала Москва.

За непослух карали: у листопаді 1991 року у збитому поблизу села Каракенд Мартунінського району гелікоптері Мі-8 загинули журналіст AZTV Алі Мустафаєв, оператор Фахраддін Шахбазов та освітлювач Аріф Гусейнзаде. Будь-які зміни в суспільно-політичній ситуації країни надалі мали неабиякий вплив на телеканал: кожна нова влада закривала "старі" медіапроекти і створювала нові, більш вигідні на фоні "актуальних" політичних подій. Це впливало й на підбір "нових" кадрів. Як вислід, з плином часу канал втратив пальму інформаційної першості і став інформаційно-розважальним. Зараз, поряд з випусками новин, тут транслюються художні й документальні фільми та різноманітні шоу.

Висвітлення воєнних подій Другої Карабаської війни та демаркування кордонів сьогодні краще відслідковуються на ютуб-каналі AZTV, хоч вплив влади та цензури і тут

досі помітний: украй мало репортажів з лінії зіткнення, у яких можна було б почути думки військових про ситуацію на фронті; у сюжетах воєнні події коментують виключно державні діячі та очільники стратегічних структур; диктори та репортери пропонують зведення про ситуації на фронті, у яких йдеться тільки про досягнення азербайджанських військ і техніку, якою "безуспішно" завдають ударів вороги. Як виняток, бувають і прямі включення воєнних кореспондентів (приміром, матеріали Ельнура Тофіка (Elnur Tofig) про наслідки ракетних ударів, зруйновані будинки та поселення: репортер, як правило, ходить розбитим обійстям, розповідає історії загиблих та врятованих родин, спілкується з місцевим населенням [3]. Після припинення вогню (переважно – на користь Азербайджану) виходили в ефір численні матеріали про щасливих мешканців, святкові паради з акцентом, знову ж таки, на внески влади та її провідну роль у здобутті "перемоги".

Через рік після офіційного завершення Другої Карабаської війни на телеканалі випустили хронікальний інформаційно-політичний фільм, що складається з 44 серій, кожна з яких – окремий репортаж. Саме 44 дні тривав збройний конфлікт. І фільм детально описує перебіг подій кожного дня – аж до святкування перемоги [4]. Більшість матеріалів фільму, не важко здогадатися, присвячена саме внеску влади у розв'язання конфлікту та вшанування сімей загиблих. Окремі рубрики зосереджені на історіях солдатів і нагородженні героїв. Присутня й "світська хроніка", переважно – про візити першої леді на землі "звільненої Батьківщини".

Поряд з ютуб-каналом функціонує вербальна платформа – офіційний сайт ZTV. Його наповнення теж підкреслено тенденційне. Станом на початок травня 2024 р. центральну нішу займає відеоповідомлення президента Азербайджану Ільхама Алієва з текстуальним розшифруванням наступного змісту: "З почуттям величезної радості повідомляю, що Лачинський район звільнений від окупації. Ми прогнали ворога з наших земель. Ми втілили в життя резолюції Ради Безпеки ООН. І таким чином вирішили Нагірно-Карабаський конфлікт" [5].

Отже, азербайджанське телебачення, як і всі інші категорії ЗМІ [6], цілком і повністю контролюється управлінськими структурами та їх ідеологічною системою. Індекс свободи слова Азербайджану станом на 2024 р. – 164 [7]. Це на позицію нижче, ніж у Росії (16 позиція з кінця – після Афганістану, Сирії та Еритреї).

Список використаних джерел:

1. AZTV. Telepediya. Televiziya ensiklopediyası. 2024. URL: <https://telepedia.fandom.com/ru/wiki/AzTV>
2. "Чорний січень" азербайджанці відзначають 30-ту річницю кривавої розправи. Радіо Свобода. 19 січня 2020. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/chorny-sichen-v-azerbajdzhani-v-1990-rotsi/30387187.html>
3. Vətən müharibəsində hamımızın ürəyini fəth edən müxbirlərdən olan Elnur Tofigi tanıyaq. Youtube. 2024. URL: https://www.youtube.com/watch?v=oGWavV_RQNU&ab_channel=AZTV
4. İkinci Qarabağ müharibəsinin xronikası: 44 günün hekayəsi. Youtube. 2023. URL: https://www.youtube.com/watch?v=56Erue2sP8&ab_channel=CBCTVAzerbaijan
5. Prezident İlham Əliyev: "Dağlıq Qarabağ münaqişəsi artıq mövcud deyil". AZTV. 6 травня 2024. URL: <https://aztv.az/ru/resmi/prezident-i-lham-liyev-dagliq-qarabag-munaqis-si-artiq-yoxdur>
6. Косюк Оксана. Пропаганда як журналістика під час війни (на прикладі ЗМІ Азербайджану та України). Proceedings Book. Taras Shevchenko 9 th international conference on social sciences. 14-15 august, 2023. Lutsk-Ankara. С. 365–370
7. 2024 World Press Freedom Index – journalism under political pressure. Reporters without borders. 2014. URL: <https://rsf.org/en>